

# קבר לתיעוד

## דב יודקובסקי: עדות אישית

שלמה נקדימון

שאת ההיסטוריה הציבורית-פוליטית שלו ידעתי על בוריה. ב-1 בינואר 1966 התחלתי לכתוב **בידיעות אחרונות** (תחילה סיקרתי את הסתדרות העובדים, אז מקבילתה של ממשלת ישראל בתחום החברתי, ואחרי כן סיקרתי את המערכת הפוליטית). אחרי שיודקובסקי הבהיר לי מהי נוסחת הכתיבה בעיתונו – משפטים קצרים, פשוטים, מובנים לכל קורא – הבנתי כי היעד הוא להביא את עיתון **מעריב** לנקודת שפל. מי שלא היה שם לא יכול להבין את זה. ה"פוטש", קראו לסיפור המעשה גם אחרי 18 שנה, צץ מכל פינה במערכת העיתון. סיפורו, בקצרה, הוא זה: ב-14 בפברואר 1948 פרשה קבוצת עובדים **מידיעות אחרונות** והקימה עיתון משלה שנשא שם דומה, **ידיעות מעריב** (רק בעקבות החלטת בית משפט נאלצה בהמשך למחוק את המילה **ידיעות** משמה). את חבורת הפורשים, רובם אוזני עט מוכשרים, הנהיג עורך העיתון, שהיה גם כותב מזהיר בעל סגנון אישי ייחודי, ד"ר עזריאל קרליבך. המו"ל יהודה מוזס (אביו של נח), איש עסקים רב תחומי, שנתר כמעט לבדו במערכת, לא היה מוכן לוותר. ה"פוטש" הצליח, והעיתון הפך להיות "הנפוץ ביותר במדינה", הגדרה שהוא התהדר בה עד שנמוגה.

נקודת האור של **ידיעות אחרונות** היה דב יודקובסקי, שבנס ניצל משיניה החדות של השואה (בין השאר שרד מצעד מוות מצמרר). יהודה מוזס, בן דוד של אמו, קלט אותו בארץ ישראל ב-1945 בזרועות פתוחות והעסיק אותו בסניף העיתון בירושלים. במקביל הוא החל ללמוד בפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטה העברית בירושלים. עמודו הראשון של העיתון היה מודפס בתל-אביב, נשלח לירושלים, לבית דפוס מקומי, להדפסת עמודו השני. ההדפסה המפוצלת נועדה לחסוך זמן ולהבטיח הפצה מוקדמת. לאחר החלטת האו"ם על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל והטלת המצור על ירושלים, העיתון החל להיות מופץ בירושלים כמהדורה עצמאית הזוהה כשתי טיפות מים לזו שבתל-אביב. עם ניתוק מערכת החשמל ושיבוש הקשר הטלפוני אי אפשר היה לקבל את המידע המעובד מהמערכת בתל-אביב, ויודקובסקי ניצח על הוצאת מהדורה נפרדת. **ידיעות אחרונות** הירושלמי, על גלגוליו, פעל מ-1 בינואר 1948 עד 3 בספטמבר 1948.<sup>1</sup>

לפי אביעזר גולן היו שלושה גיבורים למהדורה הירושלמית: יודקובסקי, העיתונאי מנחם ברש ומזכירת הסניף אורה פרנקל.<sup>2</sup> אך יודקובסקי טען כי גולן הצטנע וכי היה שותף מלא לסאגה המיוחדת

דב יודקובסקי, המורה והעורך הגדול, השאיר צוואה לדורות הבאים. היא מציגה את תמצית פעילותו בימים שבהם העלה את **ידיעות אחרונות** מן התחנית אל הפסגה. על פי הגדרתו עיתון חייב להיות טוב לא רק כיצירה עצמית, אלא גם כדוגמה לעיתונים אחרים – פתוח ופלורליסטי, נאור, הוגן ומדייק, לא מערב מידע בדעה ומתחשב בכלל הקוראים עם כל מה שהם מייצגים. חבל שיודקובסקי לא זכה להגשים את מה שציפו ממנו – לכתוב את נוסחתו, לתעד את סיפור חייו המופלא או במונח השגור היום: לפענח את צופנו, צופן יודקובסקי.

**לידיעות אחרונות** הגעתי אחרי שמונה שנות עבודה ביומן חרות (ששימש בית ספר לכמה מטובי העיתונאים, כגון יואל מרקוס, דן מרגלית, איתן הבר, זאב גלילי וצבי קסלר). בשנותי האחרונות בחרות קיימתי קשר הדוק עם הכתב הפוליטי של **ידיעות אחרונות**, ישעיהו בן-פורת, אחד משני הכתבים הראויים בהחלט לתואר "מר ידיעות אחרונות" (האחר הוא אביעזר גולן). שניהם המליצו ליודקובסקי לקבל אותי לעיתון. ראש הכתבים, יוחנן להב, יצר את הקשר הראשון אתי (ארוחת צהריים במסעדת התאחדות האיכרים בתל-אביב) ולאחר מכן הוצגתי בפני רכז המערכת, דב יודקובסקי, אדם כחוש, אפילו שברירי, לבוש בקפידה אירופית, בעל קול נמוך, שהסמכות נבעה ממנו. למרות זאת איש לא אחד פנה אליו בתואר מר יודקובסקי. הוא היה "דב" בפי כולם, אבל עם ריחוק מתבקש. ריחוק זה הלך והצטמצם ככל שכתב הוכיח את עצמו ומילא את ציפיותיו. יודקובסקי הזמין לחדר את נח מוזס, המו"ל, שנשא גם בתואר "עורך ראשי". בפועל הדמות המרכזית בעריכת העיתון היה יודקובסקי, אבל שניהם כצמד הציגו נוסחת הצלחה. בשיחה הוזכר מעשה שאירע ב-1962, כאשר מצאתי מסתור בתא מיזוג האוויר באולם תיאטרון "אהל" בעת שמרכז מפא"י נתכנס בו כדי לדון בהדחת פנחס לבון מכהונתו כמזכיר ההסתדרות על רקע אירועי "עסק הביש" במצרים ב-1954. יודקובסקי סיפר כי ריכז קבוצה של חברי מערכת עיתונו ואמר להם: "אני רוצה שכולכם תהיו נקדימון". "לכולכם" אלה הצטרפתי רק כעבור ארבע שנים. בתום שיחה חביבה הזמנתי לחדרו של העורך הראשי, ד"ר הרצל רוזנבלום-ורדי, מן החתומים על מגילת העצמאות

היה אומר לנו חדשות לבקרים, צריך ליהנות מהמקרא. מדי פעם היינו מוצאים בתיבות הדואר שלנו קטעי עיתונות מצולמים מעיתוני חו"ל עם הדגשות של יודקובסקי לגבי הרכבן של ידיעות או רשימות ארוכות, "קראו, למדו וכתבו".

ראשו היה נתון לדרך שבה אפשר להעלות יותר ויותר את רמתו של ידיעות אחרונות. בהקשר זה השקיע מאמץ בכתביו. שליטתו בשפות רבות אפשרה לו לקרוא עיתונים זרים רבי תפוצה ולהתחקות אחרי סיקוריהם בתחומים שונים. הוא אהב לספר כיצד שהה ב-1953 בלונדון ביום שבו דיווחה התקשורת על הדיון בפרלמנט בתקציב השנתי. כותרת באחת העיתונים אמרה כי "ארוחת הבוקר שלך תעלה מעתה 2.6 שילינגים". הקורא לא נזקק למאמץ כדי להבין שהעלאת המסים וייקורם של מצרכי יסוד העלו את מחירה של ארוחת הבוקר האהובה. גם הדיווח, היבש לכאורה בנושא התקציב, הוגש בצורת סיפור מתח. יודקובסקי אימץ את שיטת הסיקור הכלכלית המובנת הזאת, ומאז ועד היום זהו המודל של ידיעות אחרונות בסיקור נושא, משעמם ככל שיהיה. את תוצאותיה של שיטה זאת אפשר לראות במוספים הכלכליים למיניהם.

אני זוכר שחברתי, לימים רעייתי, זהבה, עורכת דין במקצועה, הייתה מקשה עלי תמיד, למה השופטים ועורכי הדין קוראים את מעריב? מדוע אינכם יכולים להבקיע את חומות יריחו האלה? היא קלעה למטרה, משום שזאת אכן הייתה המגמה. ידענו שמעריב הוא העיתון השולט בכיפה בקיבוצים. אמנם באורח יחסי מספר חבריהם היה מיעוט קטן במדינה, אבל הוא נחשב לקהל איכותי. ביוזמתם של כמה חברים הוחלט לפרוץ אל לבם של חברי הקיבוצים. לילה לילה, בתום יום עבודה מפרך, היו קבוצות של עיתונאי ידיעות אחרונות, ביחוד אלה שידיעותיהם היו כובשות את העמודים המרכזיים, נוסעים לאספות בקיבוצים כדי להביא את דבר העיתון. לאלה "מכר" העיתון מוסף שחבורת כותביו היו בעלי עט שנונה ורעיונות קרובים לעמדות התנועה הקיבוצית שהייתה מעוגנת בשמאל. אנו, בעיתון, כינינו את המוסף המיוחד הזה "עמודי הפתחלנד", אבל לחברי הקיבוצים היו ארבעת עמודי המוסף סמן דרך מעריב לידיעות אחרונות. בהקשר הזה אני מבקש לציין כי מעולם לא נדרשנו על ידי מי מבעלי/עורכי העיתון לכתוב ידיעות בקו פוליטי מוגדר. יותר מזה, שני עמודים אלה היו בפיקוחו של מוזס. הסגנון נועד לדבר אל השמאל, אבל גם כאן ביקש מוזס למנוע חריגות. הוא היה קורא כל מילה בארבע עיניים ומציע תחליף, לפעמים על דעת עצמו. כדי להיות שלם עם עצמו נהג מוזס להזמין את אחד הכתבים לחדרו כדי להיוועץ בו אם לדעתו יש צדק בתביעתו לערוך שינוי בכתוב. עניין זה גרם לא פעם לפיצוצים פנימיים, ולפחות כתב או שניים היו מגיבים במחאות קולניות ומעשיות.

יודקובסקי ומוזס היו בודקים את הפער בין שני העיתונים חדשות לבקרים. כך ביקשו ללמוד אם יש ממש במאמציהם להעלות את רמת העיתון. הם היו מזמינים לחדרם קבוצה מצומצמת של חברים, מגלים להם את תוצאותיו של סקר המצביע על התקדמות, אך השביעו אותם בקונם ובחרם שלא לגלות את פרטיו האופטימיים, על מנת לא לאפשר למעריב לחטט בקיפאונו ובהרגשתו שמעמדו בלתי ניתן לערעור. כך נוכחנו לדעת שמאמצינו אנו, הכתבים, להעלות את הרמה על ידי אספקת נושאים טובים, חושפניים, מחדשים, כאלה שמעריב לא הגיע עדיהם, נשאו פרי.

הזו. אף אחת מסוכנויות הידיעות לא פעלה בירושלים והתחליף להן נמצא בדמות מכשיר רדיו שהופעל על מצברים; פרנקל ישבה לידו וקלטה ידיעות ששודרו מתחנת שידור של הפלמ"ח. לבה של פרנקל פרפר מפחד כל אימת שהתפוצץ פגז מחוץ לבית הדפוס "אחזה" שבו נדפס העיתון. בסופו של דבר חדרו דרך הגג שני פגזים ושיתקו את עבודתו של הדפוס. "מתחת



לאדמה", כתב גולן,

נמצא בית דפוס עתיק יומין, השייך למשפחת סלומון, שלא הסתגל לרוח המודרנית. הייתה בו מכונת הדפסה שהובאה לירושלים בשנת 1903 עוד בטרם הותקן חשמל בעיר. מכונה שהופעלה על ידי בחורים חסונים שגלגלו את הגלגל. האותיות היו אף הן ישנות, והעמוד כולו היה מסודר על ידי צירוף אות לאות ביד. ביום הראשון להופעה בדפוס זה, מספר רגעים לפני תחילת ההדפסה, הופיעו חיילי המ.צ. ולקחו עמם את המגלגלים – למחנה הקלט. אותו יום גלגלו את העיתון העורך (יודקובסקי), הריפורטר (ברש) ובעל הדפוס בן ה-60 וכמה [...] אבל העיתון הופיע.

בכך לא נסתיימה העלילה.

למחרת נלקח לגיוס גם המדפיס וכמה מן הסדרים. אותו יום "נקראו אל הדגל" פועלי דפוס שזה שנים עברו לפנסיה ושלא היה חשש כי ייקראו לגיוס. והעיתון הופיע. מגלגלים נאספו מן השוק מ"פינת הסבלים" ברחוב הסולל. בכל בוקר נדמה היה כי רק בנס יצא העיתון לאור והנס אירע. הוא הופיע באותה קביעות ובאותה דייקנות של הפגזים [...] היה בו, באותו דף נייר המודפס מצידו האחד כעין אות שירושלים מוסיפה לעמוד, וכעין סמל ניחומים, שהעולם הגדול סביב העיר הנצורה עדיין לא נמחה מעל פני האדמה ולכן יש עוד תקווה כי תגיע ההצלה.

גולן החמיא גם למוכרי העיתונים, ילדים בני תשע עד 12, שרצו בגשם של פגזים, הגיעו לדפוס, נטלו את הגיליונות והכריזו על המוצר ברחובות שבהם הם היו הנפשות היחידות. המפיץ, יעקב לופס, עלה על מוקש ונהרג. גם על בעיית הנייר, שהייתה קשה, התגברו: יודקובסקי איתר סוחר ירושלמי ורכש ממנו את כל כמויות הנייר שבידיו, ובכך הבטיח נייר לעיתונו לכל תקופת המלחמה. ידיעות אחרונות היה היחיד בעיתוני ירושלים שלא פסק להופיע אפילו יום אחד. הנאמנות הבלתי מתפשרת לאוכלוסייה ה"רעבה", שהוזנה בתחום התקשורת על ידי ידיעות אחרונות, נותרה בזיכרונו של אנשי ירושלים. עד כדי כך, שכאשר מעריב היה העיתון הנפוץ בישראל, לא חל הדבר על ירושלים. מנהל הסניף הירושלמי של מעריב, שלום רוזנפלד, הודה ב-1950: "והקהל הירושלמי זכר לידיעות את 'חסד נעוריו זה'". ואילו יודקובסקי, שקרליבך כתב עליו למוזס כי "אף פעם לא יהיה עיתונאי", היה לימים לעורך ידיעות אחרונות והתרפק על הפרק הירושלמי: "את הדרגות שלי בעיתונות קיבלתי בימי המלחמה בירושלים".<sup>3</sup>

בעקבות תפקודו בחודשים הקשים ההם המו"ל הגיע למסקנה כי יודקובסקי בשל לקבל תפקיד מרכזי בעיתון, וכי הוא מצוי גם בתחום המסחרי. כיוצא אירופה נהג להקדיש זמן להתחקות אחרי דרך הגשת הידיעות בעיתוני היבשת החשובים. הוא מצא כי משיכתי של הקורא אל התוכן הכתוב נעוצה בראש ובראשונה באיכות הגשתו. הקורא,

יודקובסקי ביקש לקרוא את החומר הגולמי, חזר בבוקר ואמר לי, "קניתי את הרעיון". וכך, סמוך לאירועים, קיבלו קוראי העיתון חיבור מיוחד במינו אל האירועים הדרמטיים, ששיאם הפוליטי היה הדחתו של לוי אשכול מכהונת שר הביטחון לטובת משה דיין. על פי הפתקים האישיים שיודקובסקי שלח אלי הבנתי שהסדרה הייתה לנדבך חשוב בהקפצתו של העיתון אל הפסגה המיוחלת.

אגב פתקים – יודקובסקי היה "משוחח" עם עיתונאים בפתקים. בהם החמיא והצליף, חינך וייסר, ולעתים צירף אף הפנייה לקופת העיתון לקבלת תגמול כספי.

וכל אלה הם רק על קצה המזלג.

בשנת 2000 ביקשה ממני שרת החינוך והתרבות לימור לבנת, לעמוד בראש צוות השופטים לפרס ישראל לתקשורת, המחולק אחד לחמש שנים. צירפו אלי כשופטים שניים: את עורכו לשעבר של עיתון הצפה, משה אישון, בר אוריין שהכיר היטב את המערכת התקשורתית ואת נפשותיה הפועלות, ואת פרופ' דפנה למיש, ראש החוג לתקשורת באוניברסיטת תל-אביב. קיבלנו שני מכלים עמוסי תיקים שנצטברו משנים קודמות של מומלצים בידי עצמם או אחרים לפרס. התפלאתי להיווכח שיודקובסקי אינו נמנה עם המומלצים. אף שמועד הרשימה להגשת מועמדים כבר הייתה סגורה, העניק לי התקנון זכות להציג מועמד.

בזמן הקצר שעמד לרשותי הייתי צריך להכין תיק עם נתונים. הייתה זאת משימה קשה. יודקובסקי לא רואיין עד אז ועברו המרתק והקשה – בייחוד בתקופת השואה – היה לוט בערפל. במאמץ אדיר גיבשתי במשך כמה ימים את סיפור חייו. חברי לצוות ואני שקלנו ובדקנו כל אחד מהמועמדים ויחדיו הגענו למסקנה שדב יודקובסקי הוא המועמד הראוי. חשבתי לעצמי עד כמה המזל יכול לתעתע. אלמלא שמה שרת החינוך זכות זו בידי, הרי מורי ורבי דב יודקובסקי לא היה זוכה בפרס שהוא כל כך היה ראוי לו.

### הערות

- 1 יחיאל לימור ואינס גבל, "העיתונות בירושלים במלחמת העצמאות", בתוך: אלון קדיש (עורך), מלחמת העצמאות תש"ח-תש"ט: דיון מהודש, רמת אפעל 2004, עמ' 856-858.
- 2 תיאור שפרסם בידיעות אחרונות, 2.7.1948, עליו חתם באות הראשונה של שמו הפרטי.
- 3 ראיין לארי שביט, הארץ, יוני 2008.

עם השיפור בידיעות אחרונות והמזומנים שזרמו בהיקף משיביע רצון, הוחלט לבנות בניין חדש למערכת ולדפוס. יודקובסקי קרא בכתב עת מקצועי שבמאלמו שבדרום שוודיה בנה עיתון מקומי בניין שתפקודיו יכולים להשיב למאווי עיתונו. הוא יצא למקום, נועד עם אנשי העיתון ונוכח לדעת כי דפי העיתון דבוקים בצורה שאינה מאפשרת את פיזורם. בישראל, צריך לומר, הארץ היה המוביל בתחום זה. יודקובסקי שאל אותם אם חיבור העמודים מגביר את התפוצה. אין לנו מענה, השיב מלווהו, אבל פעם כאשר מכונת ההדבקה התקלקלה, התלונונו קוראים על כך שעיתוניהם מתפזרים. יודקובסקי החליט שמעתה ואילך גם עמודי עיתונו יחולקו לשתי חוברות, וכל אחת מהן תחובר לא בדבק אלא בסיכות. ההסבר היה כי הקורא יחוש שהוא מקבל כאילו שני מוצרים: חלק חדשותי ובצדו מגזין יומי. תוך חודש עלתה התפוצה בלמעלה מעשרה אחוזים.

שינוי אחד רדף את משנהו. גם טור הספורט, שנערך בידי מי שהיה לימים חבר בית המשפט העליון דב לוין, היה לנספח נפרד. הרעיון עלה במוחו של יודקובסקי כאשר צפה במשחק כדורגל באיצטדיון רמת גן, ורבבות צופים יצאו מגדרם. ליודקובסקי היה ברור שטור אחד בשבוע לא יספק את מאווייהם של רבבות אזרחים נלהבים. כך, בהדרגה, הפך טור הספורט למוסף נפרד.

יודקובסקי אף הרחיב את יריעת ידיעות אחרונות אל תחום מסקרן מסוג אחר. יחד עם אשר וייל, איש ספר שערך את כתב העת של משרד החוץ, אריאל, הקים את הוצאת הספרים עידינים שליד ידיעות אחרונות. לקוראי העיתון הוצע שפע של ספרים שהיו רבי מכר מקומיים ועולמיים של אישים ישראלים וזרים רמי מעלה שגם תורגמו לשפות זרות.

חיבה מיוחדת הגה יודקובסקי לנושא הפוליטי והמדיני. הוא פינה מקום נרחב בעיתון לסיקור נושאים אלה, ומי שעסק בהם – ישעיהו בן-פורת, שהח"מ החליף אותו, ואריה צימוקי, ובצדם הפרשן המדיני לעניינים בין-לאומיים אראל גינאי – נהנו מתשומת לב מיוחדת בהקצאת מקום למידע שהביאו ולרשימות. ב-1967, אחרי הקמת ממשלת הליכוד הלאומי הראשונה, ביקש יודקובסקי שאכין סדרה על הדרך שבה עוצבה הממשלה. הלכתי אל מקורותי ומצאתי שאוכל להשיג את תיק הפרוטוקולים של הדיונים המסווגים כסודיים. הצעתי לו שתחת סדרה המתבססת על שיחות עם הנפשות הפועלות, עדיף לפרסם פרוטוקולים המאפשרים לקוראים לחוש כאילו הם עדים ישירים למגעים החשאיים.